

Μακεδονικά

Τόμ. 2

ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΤΟΜΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

1941-1952

ΕΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ.
1953

Ζακυνθινά μυθικά διηγήσεις Περί Μεγάλου Αλεξάνδρου

Διονύσιος-Άγγελος Μινώτος, Στίλπων Π. Κυριακίδης

doi: [10.12681/makedonika.9281](https://doi.org/10.12681/makedonika.9281)

Copyright © 2016, Διονύσιος-Άγγελος Μινώτος, Στίλπων Π. Κυριακίδης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Μινώτος Δ.-Α., & Κυριακίδης Σ. Π. (2017). Ζακυνθινά μυθικά διηγήσεις Περί Μεγάλου Αλεξάνδρου. *Μακεδονικά*, 2, 687-696. <https://doi.org/10.12681/makedonika.9281>

ΖΑΚΥΝΘΙΝΑΙ ΜΥΘΙΚΑΙ ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ ΠΕΡΙ ΜΕΓΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ

1

Ὁ Μεγαλέξαντρος καὶ ὁ κακὸς τοῦ φίλος.

Μία φορά κ' ἕναν καιρὸ ἦτονα ἕνα βασιλικὸ ἀντρογόνο καὶ ἐκλαιότουνα πὼς δὲν ἔκανε παιδία. Τὸ λοιπὸ μία νυχτία ἡ βασίλισσα ὄνειριώστηκε. Εἶδε μία γριούλα καὶ τὸ εἶπε, «Μὴν πικραίνεσαι ἄλλο, κυρά μου, καὶ θὰ κάμῃς ἕνα παιδί, πού δὲν θὰ ὑπάρῃ ἄλλο στὸν κόσμο. Νά! Πᾶρε καὶ τὸ νερὸ τῆς δύναμης νὰν τὸ ποτίζῃς μὲ δαῦτο, νὰ σοῦ γένη ἀντρειωμένο».

Ὅπως ἐξύπνησε ἀναφαισμένη¹ ἡ βασίλισσα, ἤϋρξε ἀπάνου στὸ προσκέφαλό τῃ ἕνα μποτσονάκι² ἴσαμε μία δαχτυλήθρα μεγαλοῦτσικη γιομαῖτο ἀπὸ εὐτοῦνο τὸ νερὸ. Τὸ ἐπῆρε καὶ τὸ φύλαξε ἀπάνου στὸ καλύτερὸ τῃ κόνισμα. «Ἡ ἡ χάρη τῃ πρέπει νὰ μ' ὄνειριασε, ἡ Παναγία, ἡ ἡ Μοῖρα τοῦ παιδιοῦ» εἶπε μὲ τὸ νοῦ τῃ ἡ βασίλισσα, κί οὔτε τοῦ βασιλέα εἶπε τίποτσι μὴν πάη καὶ δὲν στρέξῃ³ τὸ ὄνειρο, γιατί, βλέπεις, ἔτσι τὸ λές, δὲ στρέει.

Τὸ λοιπὸ ἐγγαστρῶθηκε κ' ἔκαμε ἕνα παιδί. Τί παιδί ἦταν ἐκεῖνο! Ὅσο ἐμεγάλωνε ἐγενότουνα πρᾶγμα ἀνέροπιστο. Νὰ σὲ κάμω νὰ καταλάβῃς, ὅσο ἐμεγάλωνε δὲν τὸ ἐχώραε τίποτσι. Τὸ νερὸ τῆς δύναμης, βλέπεις. Ἐφτασε καὶ ἐγένηκε ψηλὸ ἴσαμε τὰ σύγνεφα. Τοῦ εἶχανε ἐπίτηδες ἀγγεῖα δικά του, νὰ τρώῃ καὶ νὰ πίνῃ. Ἐκανε ἔτσι μὲ τὸ πηροῦνι του κ' ἐσήκωνε ἕνα βόϊδι. Ἐσήκωνε μὲ τὰ χέρια του ἕνα βουτσι γιομαῖτο κρασί, γύρευε⁴ ἀπὸ πόσα σταμνία. Οἱ ἀθρώποι ἐμένανε στατικοί,⁵ πού τότε τηράγανε, γιατί ἀπὸ μικρὸς ἔκανε πράματα ἀφύσικα. Γιὰ τὴν ὁμορφία του καὶ γιὰ τὴν ἀντρωςῦνη του τότε βγάλανε Μεγαλέξαντρο.

Ἐκεῖ πού ἐπαιζε σὰν παιδάκι μία μέρα καὶ ἐμάζωνε χαλίκια ἀπὸ τὴ θάλασσα, ἔκαμε ἕνα βουνό. Ἐμάζωνε πολλὰ καὶ ὀγλήγορα ὀγλήγορα κ' ἔκαμε τὸ Σκοπό.⁶ Ἀπὸ δαῦτονε εἶναι γεναμένο τὸ βουνὸ εὐτοῦνο. Τὸ ἴδιο καὶ τὸ ἄλλο, πού εἶναι ἀπάνου τὸ Κάστρο.⁷

Τὸ λοιπὸ ἦρθε μέρα κ' εἶπε: «Μὲ τὴ δύναμη, ὅπου ἔχω, ἐμένανε μοῦ πρέπει νὰ γενῆ δική μου οὔλη ἡ γῆς.—Νὰ πᾶς, παιδάκι μου, καὶ νὰ γενῆς ὄλουνοῦ τοῦ κόσμου βασιλιάς μὲ τὴν εὐκὴν μου. Τήραξε μονάχα μὴν πᾶς καὶ πέσης». (Ἐξαστόχησα νὰ σοῦ πῶ πὼς ἡ βασίλισσα ἐκεῖ πού ὄνειριώστηκε, ἡ γριούλα τς εἶπε πὼς τὸ παιδί ἂν τύχῃ καὶ πέση καμμία φορά, δὲ θὰ ματασηκῶθῃ. Ἄ δὲν ἐπεφτε, δὲ θὰ ἐπέθεινε ποτέ. Γι' αὐτοῦνο τότε πρόσχε πάντα ἡ βασίλισσα κί ὠρκιζότουνα κί ὀϊδιος κ' ἔλε-

¹ Ἀναφαντωμένη, δηλ. ἄνω κάτω ἀπὸ τὸν ὕπνο, ἀγουροξυπνημένη.

² Μπουκαλάκι. ³ Δὲν πραγματοποιηθῆ.

⁴ Φαντάσου. ⁵ Ἐστατικοί. ⁶ Βουνὸ τῆς Ζακύνθου.

⁷ Κάστρο εἶναι τὸ ἐνετικὸ φρούριο, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἦτο ἄλλοτε κτισμένη ἡ πόλις τῆς Ζακύνθου διὰ τὸν φόβον τῶν πειρατῶν.

γε' «Νά πέσω χάμου, ἄ δὲ σοῦ λέω τὴν ἀλήθεια». Εὐτοῦνος ἦτουνα ὁ ὄρκος του. Βέβαια, τέτοιο μπόι ποῦ νὰ ματσηκωθῆ! Ἐτοίμασε τὸ λοιπὸ οὐλα τὰ πάντα, φουσσᾶτα, στρατιῶτες, κ' ἔφυγε ἀπὸ τὴ χώρα του. Κανέννας δὲν τὸν ἔβανε κάτου, ἦτουνα φόβος, τρόμος. Ἐπῆρε χῶρες μαό.¹

Ἄλλὰ μία μέρα ἔσακώθηκε μὲ τὸν καλύτερό του φίλο, τὸν πλέο μπιστικό, καὶ τὸν ἔβρισε. Ἐκεῖνος, ἐπειδὴς τότε σκιαζότουνα, ἐμούλωσε, δὲν ἀναξε, περὶ ² ἀπὸ μέσα του εἶπε πὸς θὰν τότε συγυρίση. Ὁ Μεγαλέξαντρος δὲν ἦτουνα κακός, ἦτανε φούγας,³ καὶ σὲ λίγο ἔπεσε καὶ τοῦ μίλφιε τοῦ φίλου του καὶ τὸν εἶχε ὅπως πρῶτα. Ἄλλὰ ποῦ ἐκεῖνος! Φεῖδι κολοβό! Ἄπὸ μέσα του ἐδοῦλευε. Ἐπῆγε τὸ λοιπὸ μακριὰ χωρὶς νὰν τὸν ἰδῆ κανεὶς καὶ μὲ ἡσυχία καὶ μὲ ὑπομονὴ ἔκατάφερε κ' ἔκοψε ἀπὸ τὴ ρίζα ἓνα δέντρο θεώρατο. Γιαμὰ ⁴ τὸ βάνει ποστίτισο ⁵ ὄμορφα ὄμορφα καὶ κανεὶς δὲν τότε καταλάβαινε. Ἡ μαύρη ψυχὴ ἐβάσταινε τὴν κακία. Ὑστερα λοιπὸ ποῦ ἐγύρισε, εἶπε στὸ Μεγαλέξαντρο· «Πᾶμε, λέει, πολυχρονεμένε μου, νὰ κάνουμε ἓναν περίπατο, ποῦ εἶναι ὄμορφη μέρα;—Πᾶμε, λέει». Ἦξερε πὸς τοῦ ἄρεσε νὰ ξεκολῶνη τὰ μεγάλα δέντρα, γιὰ νὰ δείχνη τὴ δύναμή του ἔτσι ἔφτάσανε ἐκεῖ. «Ἐ! λέει, Κοτζά μου δέντρο!» Ὁ Μεγαλέξαντρος ἐπῆρε φόρα κ' ἔκαυε νὰν τὸ τραυήξη. Κ' ἐκεῖνο, ὅπως ἦτουνα ποστίτισο, πέφτει ἀμέσως, κ' ἔπεσε κι ὁ Μεγαλέξαντρος μὲ τὸ κεφάλι ὀπίσω. «Ἐ! ἔ! ἔ! Ποῦ νὰ σηκωθῆ ἄλλο! Ἄν ἤθελε δὲ συμβῆ εὐτοῦνο, νὰ ἰδῆς ἦθε νὰ ζῆ ἀκόμα.

(Ἄπὸ τὸν Παναγιώτη Μετάνιο, χρόνων 79, χωριὸ Γραγάκι, Ζάκυνθος, ἀγράμματος).

2

Ὁ Μεγαλέξαντρος κ' ἡ βασιλοπούλα ἡ μᾶϊσσα.

Μία φορὰ κ' ἓναν καιρὸ ἦτουνα μία βασιλοπούλα ὄραία, ποῦ δὲν ὑπαρχε δευτέρη στὸν κόσμο. Τὸ λοιπὸ τί τῆ ἐβουλήθηκε! Νὰ πάρη γι' ἄντρα τῆ τὸν Ἥλιο! Μηγίρας μὴ γένοιτο νὰ πάρη ἄλλο. Οὐλα τὰ βασιλόπουλα, ποῦ ἐσίτέρνανε προξενειά, ἐπαίριναν τὴν ἀποχλωμένη⁶ τους. «Δὲν εἶναι κανεὶς ἄλλος γιὰ μένανε!» ἤλεγε. Ὅπου κάπως τὸ ἐκατάλαβε ὁ Ἥλιος, γιὰτὶ ἀπὸ τὴν αὐγή, ποῦ ἐχάραζε ὁ Θεὸς τὴν ἡμέρα, ἴσαιμε τὴν ὄρα, ποῦ βασίλευε, ἐκαθότουνα μὲ μία καθήκλα ἀπέναντι καὶ τότε τήραε. Ὅπου φαντάσου τί κάλλη εἶχε εὐτόυνη ἡ κοπέλλα, ποῦ ὁ Ἥλιος ἐκατέβηκε ἀπὸ τὸ βασίλειο ἐδῶ χάμου καὶ τῆ εἶπε· «Θὰ κάνουμε ἓνα παιδί. Τὸ παιδὶ εὐτοῦνο θὰ κάμη δικὸ του οὐλο τὸν κόσμο καὶ θὰν τονέ βασιλέψη καὶ γιαμὰ θὰν τονέ πάρω κοντά μου στὸ βασιλεῖό μου, γιὰτὶ ἐγὼ δὲν ἔχω ἄλλο παιδί.» Τὸ λοιπὸ ἡ βασιλοπούλα τὸ ἐπαρδέχτηκε, ἔσμιξε μὲ τὸν Ἥλιο καὶ ἐγγαστρῶθηκε κ' ἔτσι ἦρθε ἡ ὄρα τῆ ἔκαμε ἓνα παιδί, ἄστρο μοναχό. Γι' αὐτοῦνο τὸ βγάλανε Ἀλέξαντρο.

Τὸ παιδὶ ἐμεγάλωνε κ' ἦρθε καὶ γίνηκε μεγάλος βασιλέας. Ἡ μάννα του ἡ καϊμένη ἐμαρσινότουνα, ὅσο τὸν ἤβλεπε. «Τήρα, ἦλε ἀπὸ μέσα τῆ, ὅπως μοῦ τὰ εἶπε ὁ πατέρας του γένονται οὐλα! Ἐπῆρε βασιλεία, χῶρες, οὐλα δικὰ του!» Ὅπου εἶπε· «Θὰν τοῦ τὰ ξομολοηθῶ οὐλα». «Παιδάκι μου λέει, εὐτοῦνο καὶ εὐτοῦνο. Καὶ τώρα κοντεύει ὁ καιρός, ποῦ θὰ κατέβη ὁ Ἥλιος νὰ σὲ πάρη. Ἐδῶ χάμου ἔχεις τόσα βασιλεία, τόσα καλά! Ἐγὼ ξέρω ποῦ βρίσκεται τὸ ἀθάνατο νερό. Θὰ σοῦ πῶ νὰ πῆς νὰν τὸ βρῆς, κι ἅμα τὸ πῆς δὲν θὰ μπορέση ὁ Ἥλιος νὰ σὲ πατσάρη⁷ καὶ ποτέ σου δὲ θὰ πάθης τίποτσι.» Ὁ Μεγαλέξαντρος τὸ ἐπαρδέχτηκε. Τοῦ ἐτοίμασε

¹ Πολλές. ² Παρά. ³ Ποῦ θυμώνει εὐκολα χωρὶς κακία.

⁴ Ὑστερα, ἔπειτα. ⁵ Ψεύτικο, τεχνητό. ⁶ Τὰ βρεμένα τους. ⁷ Ἐγγίσση.

ὅ,τι τοῦ χρειαζότουνα γιὰ τὸ ταξίδι καὶ τὸν ὀρμήνευσε ποῦ νὰ πάη. Ἀλλὰ τοῦ ἔπε· «Πρόσεξε νὰ μὴ μιλήσης σ' ἄνθρωπο ποῦ θὰ πηγαίνης».

Τὸ λοιπὸ ἐξεκίνησε. Ἐπῆε ἐκεῖ ποῦ τοῦ ἔπε ἡ μάνα του, ἡ βασίλισσα, κ' ἠύρηκε τὸ ἀθάνατο νερὸ κι ὡς καθῶς ἐγύριζε μὲ τὸ ἀσκάκι του γιομάτο ἀπὸ δαῦτο, στὴ μέση τοῦ δρόμου βλέπει ἕνα τεχνίτη χρυσοῦ κ' ἔφτιανε ἕνα μεγάλο πουλί χρυσοῦ, ἕναν αἰτό, τζόγια! Ὁ Μεγαλέξαντρος δὲν ἐβάσταξε κ' εἶπε· «Τί πράμα εἶναι εὐτοῦνο!» Ὁ τεχνίτης ἦτοῦνα ἡ Μοῖρα του, ποῦ τοῦ ἔχε γραμμένο. «Ἀφέντη μου, παντρεύεται ἡ βασιλοπούλα τῆς χώρας ἐκουτηνῆς καὶ θὰ τῆς τονὲ χαρίσω». Ὁ Μεγαλέξαντρος εἶπε ἀπὸ μέσα του· «Δὲ στέκει νὰ παντρευεῖται ἡ βασιλοπούλα καὶ νὰ μὴ τῆς πάω ἕνα δῶρο». «Μοῦ τὸ πουλεῖς, λέει, τὸ πουλί; Ὅσο κάνει νὰ στὸ πλερώσω.—Μετὰ χαρᾶς σου. Γιὰ τὴν ἀφεντιά σου πάει νὰ τῆς τὸ χαρίσῃ, ἀφέντη μου. Πᾶρ' το!» Τὸ λοιπὸ δὲν ἤξέρω τί πλερωμὴ τοῦ ἔδωκε βασιλικιὰ καὶ τὸ ἐπῆρε. Καὶ ἐτότενες ἐσκέφτηκε ὅσα τοῦ εἶχε εἰπωμένα ἡ μάνα του. «Πάει, εἶπε ἀπὸ μέσα του. Ὅ,τι ἐγίνηκε, ἐγίνηκε».

Εὐτοῦνος ὁ αἰτὸς τότε χώρσε ἴσια ἴσια καὶ τὴ νύχτα, ποῦ δὲν ἦτοῦνα κανεῖς, ἐπῆε στὴν πλατεία ἀπέναντι ἀπὸ τὸ παλάτι τῆς βασιλοπούλας, τὸν ἔστησε καὶ ἐμπῆκε μέσα. Τὴν αὐγὴ, ποῦ ἐκεῖνη ἐξύπνησε, τὰ ἔχασε ποῦ εἶδε ἐκεῖνο τὸν αἰτό. Δὲν εἶχε ματαιεωμένα τέτοια τζόγια. Ἐδιάταξε καὶ τῆς τονὲ πῆγανε ἀπάνου καὶ τὸν ἔβαλε στὴν κάμαρά τῆς. Τὸ βράδυ, ὅπου οὔλοι ἐκοιμώντανε, ἐβῆγχε ἀπὸ τὸ πουλί καὶ τῆς ἔδωσε γνῶρα καὶ τῆς τὰ εἶπε οὔλα, γιὰτὶ ἐβουρλίστηκε ἀπὸ τὴν ὁμορφιά τῆς. Καὶ ἐκεῖνη ἦτανε μάλιστα καὶ τὴν εἶχε βαρμένη ἡ Μοῖρα του, ὅπως τὸν τεχνίτη, κ' ἔκμαε πὼς τότε θέλει γιὰ ἄντρα τῆς κι ἀρχίνησε νὰν τονὲ χαϊδεύῃ¹ κι ἀπάνου στὰ χαιῖδια ἔβγαλε ἕνα μαχαῖρι καὶ τοῦ ἔσκισε τὸ ἀσκάκι, ποῦ εἶχε τὸ ἀθάνατο νερὸ.

(Ἀπὸ τὸν Παναγιώτη Μετάνοιο, χρόνων 79, χωρίον Τραγάκι, Ζάκυνθος, ἀγράμματο).

3

Ὁ Μεγαλέξαντρος ὁ γιὸς τοῦ ἡλίου.

Ἦτοῦνα μία βασίλισσα καὶ δὲν ἔκανε παιδιά κ' εἶχε μαράζι γι' αὐτοῦνο. Κι ὄλο ἔχλαιε, ἔχλαιε. Οὔτε τὸν ἄντρα τῆς εἶχε νὰν τὴ παρηγορήσῃ. Ἐλεῖπε ὄλο σὲ πολέμους. Ἀλλὰ ἦτοῦνα καὶ πολὺ ὠραία γυναῖκα. Ὅπου ἐσυνήθαιε καὶ ἐνιβότουνα καὶ ἐκαθότουνα στὸ προσηλιακό.

Τοῦ ἄρσε τοῦ ἡλίου, ποῦ τὴν ἤβλεπε· «Μωρέ, δὲν εἶναι καλά, λέει, νὰ κάμω ἕνα παιδί μὲ δαύτη; Καὶ μὲ τὸ ἔχω καὶ γὼ νὰ κάμω ἕνα». Τὸ λοιπὸ ἐκατέβηκε μιὰ φορὰ καὶ τὸ εἶπε· «Ἐγὼ σ' ἀγαπᾶω κι ἄ μ' ἀγαπᾶς καὶ σύ, δέξου νὰ κάνουμε παιδί». Ἡ βασίλισσα ἐθαμπώθηκε ἡ κακομοῖρα, ποῦ τὸν εἶδε κοντὰ τῆς. «Μπορῶ νὰ πῶ τὸ ὄχι σ' ἕνα τέτοιο βασιλιᾷ; τοῦ εἶπε. Εἶμαι ἄξια ἐγὼ;» Ὁ ἡλῖος τὸ ἀποκρίθηκε· «Ὅμως μὲ τὴ συμφωνία πὼς δὲ θὰν τὸ ἔχῃς πάντα τὸ παιδί ἐσὺ. Θὰν τὸ πάρω νὰ βασιλέψῃ στὸ βασιλεῖό μου.—Καὶ τί ἄλλο θέλω ἀπὸ νὰ βασιλεύῃ στὸν οὐρανό;» εἶπε ἡ βασίλισσα.

Καὶ στοὶ ἐννιά μῆνες ἐγεννήθηκε ἕνα παιδί, ἕνα ἄστρο, ὅπου ὅσο τὸ ἤβλεπε κ' ἐσκεφτότουνα πὼς θὰ ὀρθῇ ἡ ὥρα νὰν τῆς τὸ πάρῃ, δὲν ἠμπόρειε νὰν τὸ ὑποφέρῃ. Ἐκλειοῦσε πόρτες, χαραμάδες, μὴν πάη καὶ τῆς τονὲ κλέψῃ ὁ ἡλῖος κρυφά. Ὅσο ἐμεγάλωνε τὸ παιδί, τόσο ἐγενότουνα ὁμορφο καὶ ἀντρεῖο καὶ τὸ ἐλέγανε γι' αὐτὸ Μεγαλέξαντρο.

¹ Χαρά, θησαυρός.

Ἡ καϊμένη ἡ βασίλισσα οὐλο ὑποφέρειζε γιὰ αὐτόνε καὶ ἐσκεφτότουνα πῶς νὰ γελᾷση τὸν Ἥλιο, νὰ μὴν τοῦ δώση τὸν υἱό του. Ὅπου ἀρχίνησε νὰ μπαλιγάρῃ¹ τὸ παιδί κι οὐλα εὐτοῦνα καὶ νὰν τοῦ λέῃ· «Παιδάκι μου, δὲν εἶναι μεγάλος ὁ κόσμος οὐλος νὰν τότε κάμης δικόνε σου; Παρὶ τί θὰ καταλάβῃς νὰ βασιλεύῃς ἐκεῖ ἄπάνου; Κανένας δὲ θὰ σὲ ξαναδῇ ἀπὸ τοοὶ δικούς σου.» Ὅπου ἀπὸ δῶ ἀπὸ κει τὸν ἐκατάφερε. «Ἀμὴ ὁ πατέρας μου, πού θὰ μὲ θέλῃ; Τί θὰ γένῃ;» εἶπε τὸ παιδί. Λέει ἐκεῖνη· «Ἐγνοια σου κ' ἐγὼ ἔχω νὰ κάμω. Δὲ θὰν τονὲ ἀφήσω. Μοναχὰ νὰ προσέχουμε στὸν ὕπνο σου, ἂν τύχη καὶ κοιμηθῆς μέρα, γιὰτι εὐτοῦνος τὴ νύχτα κοιμᾶται καὶ δὲ φαίνεται. Ἐγὼ θὰ στέκω ἀπὸ πάνω σου, νὰ σὲ φυλάω.» Ὅπως κι ὄλας τονὲ φύλαε, τονὲ φύλαε.

Ἄλλὰ ὁ Μεγαλέξαντρος ἀρχίνησε κ' ἐβαρειότουνα τὸ βασιλείο του καὶ μία μέρα λέει στὴ μάνα του· «Μητέρα, λέει, ἐβαρῆθηκα. Θὰ πάρω νὰ πάω καὶ σ' ἄλλα βασιλεια, νὰν τὰ κάμω δικὰ μου.» Τί νὰν τοῦ πῆ ἡ μάνα του ἡ κακομοῖρα! «Καλά, λέει, παιδάκι μου. Νὰ πᾶς ἐδῶ στὴ γῆ; ὅπου θέλεις. Μοναχὰ σ' ὀρκίζω στὸ γάλα, πού ἔχεις φαωμένο ἀπὸ μένανε, ἂν τύχη καὶ κοιμηθῆς μέρα, νὰ βάλῃς ἄθρωπο νὰ σὲ φυλάῃ, μὴν τύχη καὶ τρυπώση καμμία ὦρα ὁ ἥλιος καὶ σὲ πάρῃ. — Ἐγνοια σου, λέει, μαννούλα μου. Θὰ προσέχω σὰν νὰ ἴσωνα ἐσύ.» Ὅπως κιόλας ποτέ του δὲν ἐκοιμότουνα ἀπόγιομα. Εἶχε ἓνα στρατιώτη μπιστεμένο του καὶ μόνε ἔκανε πῶς λαγιάζει τονὲ ξύπναε.

Ἀμὴ μία μέρα (τί εἶναι ἡ τύχη! Ὅσα θέλεις κάνε), ἐκεῖ πού ἐπερίμενε τὸ φρετὸ του στὸ βασιλικὸ τραπέζι, τονὲ πῆρε ὁ ὕπνος, γιὰτι ἦτουνα κακονυχτισμένος. Ὁ ἥλιος εὐτοῦνη τὴ στιγμή ἐφύλαε. Δὲν ἤθελε τίποτσι ἄλλο. Ἔστειλε μία ἀχτίνα του καὶ τονὲ πῆρε. Ἀπὸ τότενες ὁ Μεγαλέξαντρος ζῆ ἐκεῖ ἀπάνου μὲ τὸν πατέρα του καὶ βασιλεύει.

(Ἀπὸ τὴν Ἄντζολα Ἀρβανιτάκη, 76 χρόνων, ἀγράμματη, χωρίον Τραγάκι, Ζάκυνθος).

4

Ὁ ἀχάριστος βασιλέας Μεγαλέξαντρος.

Μία φορὰ κ' ἓναν καιρὸ ἦταν ἓνας καὶ τὸν ἐλέγανε Μεγαλέξαντρο. Κ' εὐτοῦνος ὁ ἄνθρωπος ἦτανε πολὺ ἐξυλνος καὶ δυνατός. Μὲ οὐλα τὰ καλὰ τὸν ἐμοιράνανε οἱ Μοῖρες. Ἄλλὰ ἡ τρίτη, πού τήνε λένε Κουτσοδαιμόνιο, γιὰτι οὐλο θέλει νὰ χολάη τὸ καλὸ, τοῦ ἔδωκε κ' ἓνα κακό· νὰ ναι πάντα του ἀχάριστος.

Τὸ λοιπὸ ἅμα ἀνανοήθηκε² τὸν κόσμο, τί τοῦ ἐσακαρφίστηκε!³ Τοῦ ἐβουλήθηκε νὰ πάρῃ τὴ θέση τοῦ Ἥλιου στὸν οὐρανό. Ἦτανε, βλέπεις, ὀλόξανθος, ὅπως εἶναι τὸ χρυσάφι, καὶ τὰ μαλλιά του ἐφτάνανε ἴσαμε κάτου ἀπὸ τὴν ἀντρεία του. Οὐλα του ἦτανε χρυσά, ὅπως εἶναι τὸ χρυσάφι, ὡς καὶ ἡ γλώσσα του. Ἄλλὰ ὅσο ἐμεγάλωνε, τόσο περισσότερο τοῦ ἐμεγάλωνε ἡ τουβουλιὰ⁴ καὶ μία μέρα δίνει μία ἀπὸ τὴν Τουράλα⁵ τοῦ Σκοποῦ, γιὰ νὰ πιάσῃ τὸν ἥλιο καὶ νὰν τονὲ ρίξῃ κάτου, γιὰ νὰ παλέψουνε, κι ὅποιος ἤθελε κερδίσει, ἐκεῖνος ἦθε νὰ βασιλέψῃ. Ὁ Θεὸς τότε μίσησε γι' αὐτόνου. «Μωρέ, πές, λέει, καὶ δόξα σοι ὁ Θεός!» Καὶ μὲ τὴ φόρα πού ἔδωσε, πάει.⁶

(Ἀπὸ τὴν Ἄντζολα Ἀρβανιτάκη, χρόνων 76, ἀγράμματη, χωρίον Τραγάκι, Ζάκυνθος).

¹ Καλοπιάνη.

² Ἐκατάλαβε.

³ Τοῦ ἦρθε στὸ νοῦ.

⁴ Τρέλλα, λόξα.

⁵ Ἡ κορυφή τοῦ βουνοῦ αὐτοῦ.

⁶ Δηλαδὴ πέθανε.

5

Γιατὶ ἐπέθανε ὁ Μεγαλέξαντρος.

Μία φορὰ κ' ἕναν καιρὸ ἦτουνα μία βασίλισσα καὶ δὲν ἔκανε παιδία κ' ἔκλαιε καὶ ἔδερνότουνα. Ὅπου μὲ τὰ πολλὰ τὴν ὠνεύριασε Ἄγγελος Κυρίου πὼς θὰ γαστρῶθῃ καὶ θὰ κάμῃ παιδί σερνικό. Ὅπως κιόλας στοσοὶ ἔννεα μῆνες ἔκαμε ἕνα παιδί, ἕναν ἥλιο. Καὶ ἐπειδὴς ἦτουνα ψημένη ἡ μάννα του, πὺ δὲν ἔκανε παιδία τόσον καιρὸ, ἔπῃε κ' ἠῦρηκε οὐλες τοσοὶ μάλιστα, γιὰ νὰν τοῦ ποῦνε τί νὰ κάμῃ, νὰ ζήσῃ γιὰ πάντα τὸ παιδί τῆ. Ἡ μία ἀπὸ δαυτέες τοῦ ὄωσε τὸ νερὸ τοῦ δύναιμης κὶ ἄλλη τὸ ἀθάνατο νερὸ.

Ὅπου κάθε πὺ τὸν ἐπότιζε ἡ βασίλισσα, τότε ρώταε· «Πὼς ἀκούεσαι τώρα;» Καὶ ὅσο τοῦ ἔλεγε «Μοῦ φαίνεται πὼς μπορῶ νὰ σηκῶσω οὐλο ἐτοῦτο τὸ παλάτι τὸ μαρμαρένιο», οὐλο τοῦ ὄνε καὶ τότε πότιζε. Ἔτσι ἦρθε ὦρα καὶ τοῦ πε «Ἐχω ὄροξη νὰ κουνήσω οὐλο τὸν κόσμου», δὲν τοῦ ὄωσε ἄλλο.

Ἀλλὰ ἦτουνα ἕνας ξαδερφός του κακὸς καὶ τότε ζήλευε. «Καὶ τί εἶναι εὐτοῦνος, ἦλεε, γιὰ νὰ μὴν πεθάνῃ; Ἄνθρωπος δὲν εἶναι σὰ καὶ μᾶς;» Καὶ δὲν ἤξερω πὼς τὸ ἐκατάφερε καὶ τοῦ ὄωκε κ' ἦπτε ἀπὸ τὸ βοτάνι τοῦ θανάτου. Εἰδεμὴ ἦθε νὰ ζῆ ὡς καὶ τώρα.

(Ἀπὸ τὴν Ἀντζολα Ἀρβανιτάκη, χρόνων 76, ἀγράμματη, χωρίον Τραγάκι, Ζάκυνθος).

6

Ὁ Μεγαλέξαντρος καὶ ἡ νεράϊδα τοῦ θάλασσης.

Ὁ Μεγαλέξαντρος ἐκαμάρωνε γιὰ τὸν ψηλο του. Καὶ τί τοῦ ἄρесе; Νὰ βάνῃ τὸ κεφάλι του νὰ σκεπάξῃ τὸ φῶς τοῦ ἡλίου καὶ νὰ κουνῆ τὰ σύνεφα. Κάθε λίγο εὐτοῦνο.

Ὅπου ὁ ἥλιος, μία δύο, ἐβαρέθηκε. «Δὲν εἶναι δουλειὰ εὐτοῦνη, εἶπε ἀπὸ μέσα του. Ἐγὼ θὰν τότε σιάξω. Ἐγὼ διατάζω καὶ θὰ μοῦ κάμῃ καὶ τὸ νετόρο.¹»

Ἐπῃε κ' ἠῦρηκε μία ἀνεράϊδα τοῦ θάλασσης. «Σ' ἄρесе, κυρά μου, εὐτοῦνος ὁ λεβέντης; — Μπορεῖ νὰ μὴ μ' ἄρесе; — Εἶναι ὁ ἀφέντης τοῦ στεριάς. Τότε θέλεις γι' ἄντρα σου; — Τότε θέλω, μὰ τὴ θάλασσα, τὴ μάννα μου. Ἀλλὰ γιὰ νὰ εἶμαι ἦσοχη πὼς δὲ θὰ μοῦ τότε πάρῃ καμμία ἄλλη, θὰν τότε πάρω ἀπὸ τὴ γῆς. — Καὶ ρωτᾷς κιόλας;»

Ὅπου δὲν ἤξερω τί μάγια ἔκαμε στὸ Μεγαλέξαντρο καὶ βουρλίστηκε γιὰ τὴν ἀνεράϊδα. Καὶ δὲν ἐσκεφτότουνα τίποτε ἄλλο περὶ πὼς νὰν τὴν κάμῃ γυναῖκα του. «Δὲ θέλω νὰ γλέπω ἄλλο τὸν κόσμου, κυρά μου, περὶ ἐσένανε μοναχά.» Καὶ ὅπως ἐκείνη τὸν εἶχε στὴν ἀγκαλιά τῆ, ἐκεῖνος ἔμεινε.²

Εἶδες ἐκεῖνο τὸ βράχο, πὺ εἶναι σὰν κεφάλι ἐκεῖ στ' Ἀργάσι; Ἐ! Εἶναι τὸ κεφάλι του.

(Ἀπὸ τὴν Ἀντζολα Ἀρβανιτάκη, χρόνων 76, ἀγράμματη, χωρίον Τραγάκι, Ζάκυνθος).

7

Ὁ ζηλιάρης ξάδερφος τοῦ Μεγαλέξαντρος.

Ὁ Μεγαλέξαντρος, πὺ ἦτουνα μικρός, ἔκανε καλὰ μὲ μίας καὶ τὰ ἑκατὸ του ξαδέρφη. Τὰ παίρνε οὐλα μὲ τὰ χέρια του καὶ ἐκαθότουνα ἀπάνου στὰ κεφάλια

¹ Δόκτωρ. Ἐδῶ μὲ τὴ σημασία τοῦ δασκάλου.

² Ἐπέθανε.

τους. Πού νά κουνιστοῦνε ἐκεῖνα τὰ κακομοιριασμένα! Ἀνεβαίνανε σὲ κανένα δέντρο, νά φᾶνε φρούτα; Μὲ μία κλωτσιά τὰ ῥιχνε κάτω. Πᾶνε καὶ κλαδιά καὶ οὐλα. Τὸ λοιπὸ ἕνας ἀπὸ δαύτους δὲν ἠμπόρειε νὰν τότε χωνέψῃ σὲ κανένα τρόπο. Τόνη ζήλευε. Καὶ κεῖ πού ἦτονα ποτισμένος ἀπὸ τὴ μάγνα του μὲ τὸ θάνατο νερό, δὲν ἤξέρω πῶς ἐκατάφερε καὶ ἔβαλε στὴ θέση του τὸ νερὸ τοῦ θανάτου κ' ἦπιε ἀπὸ αὐτοῦ ὁ Μεγαλέξαντρος. Ἄν δὲν τὸ ἔπινε, σοῦ λέει, δὲν θὰ ἐπέθαινε ποτέ!

(Ἀπὸ τὴν Πανωραία Ψηλοῦ, χρόνων 82, ἀγράμματη, χωρίον Βολίμες, Ζάκυνθος).

8

Ἡ περηφάνεια τοῦ Μεγαλέξαντρο.

Ὁ Μεγαλέξαντρος ἦταν ἕνας ἄνθρωπος, πῶς νά στὸ πῶ, ἄλλο πρᾶμα. Ἡ περηφάνεια του τὸν ἔφαι. Ἦλεγε· «Εἶμαι καπάτσος νά γυρίσω μὲ μίας ἐκατὸ φορὲς τὸ Σκοπὸ. Μπορῶ μὲ τὰ χέρια μου νά ἀναταράξω οὐλὴν τὴ θάλασσα, νὰν τίνε σηκώσω νά πάη νά φτάσῃ τὰ βουνά καὶ νά κάμω νά μαλινάρουνε¹ τὰ ψάρια. Τὸν Ὠκεανὸ θὰ περάσω μὲ τὰ πόδια μου. Δὲ μοῦ σώνει ἡ γῆς».

Τὸ λοιπὸ ἄλλο δὲ κάνει σκίφο² στὸ Θεὸ ἀπὸ τὸν περήφανο ἄνθρωπο. Ἄστρα, πελέκι τ' οὐρανοῦ τόνη ἐσκότωσε.

(Ἀπὸ τὴν Κατίνα Φερτσαδᾶ, χρόνων 60, ἀγράμματη, χωρίον Ἅγιος Λάζαρος, Ζάκυνθος).

9

Ἡ ἀντρωσύνη τοῦ Μεγαλέξαντρο.

Ὁ Μεγαλέξαντρος εἶχε γιὰ μάγνα του τὴν ἀντρωσύνη. Γι' αὐτοῦνο οὐλοὶ τόνη σκιαζόντανε καὶ ἐγονατίζανε ὀμπροστά του. Καὶ σκλάβα του ἔιχε τὴ φωτιά, γιὰ νὰν τοῦ μαγειρεύῃ οὐλὴν τὴν ὥρα, γιὰτι οὐλο ἔτρωε. Μία μαγερεψία τρακόσια βόϊδα. Γειά χαρά, κί ἀλήθεια λέγω.

(Ἀπὸ τὴν Κατίνα Φερτσαδᾶ, χρόνων 60, ἀγράμματη, χωρίον Ἅγιος Λάζαρος, Ζάκυνθος).

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ—ΑΓΓΕΛΟΣ ΜΙΝΩΤΟΣ

[Εἶναι γνωστὸν ὅτι οἱ λαοὶ ἐλαχίστην ἔχουν ἱστορικὴν μνήμην.³ Μεγάλοι ἱστορικαὶ μορφαὶ καὶ ἱστορικὰ γεγονότα μετὰ πάροδοι ἀλίγων γενεῶν ἐξαφανίζονται ἐκ τῆς λαϊκῆς μνήμης. Παραμένουν μόνον ὅσα περιβλήθησαν μὲ τὸ ἔνδυμα τοῦ μύθου ἢ τῆς δημώδους ποιήσεως. Ἐξ ὀλοκλήρου τῆς ἀρχαιότητος τὸ μόνον πρόσωπον, τὸ ὅποιον ἐπέζησεν εἰς τὴν λαϊκὴν μνήμην, εἶναι τὸ πρόσωπον τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου,⁴ διότι ἔνωρις ἐγίνε μυθικόν, ὅπως ἀποδεικνύει ἡ μυθικὴ αὐτοῦ ἱστορία, ἡ ἀποδιομένη ψευδῶς εἰς τὸν συνοδεύσαντα αὐτὸν εἰς τὴν ἐκστρατείαν του συγγενὴ τοῦ Ἀριστοτέλους ἱστορικὸν Καλλισθένη.

¹ Τρομάξουνε.

² Ἀηδία, ἀποστροφή.

³ Πρβλ. Στίλπωνος Π. Κυριακίδου, Ἑλληνικὴ Λαογραφία. Μέρους Α' Μνημεῖα τοῦ λόγου. Ἀθήναι 1923, σ. 155 κέ. Τοῦ Ἰδίου, Ἡ δημώδης ἑλληνικὴ ποίησις καὶ ἡ ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους. Λαογραφία τ. ΙΒ' σ. 470.

⁴ Εἰς τινὰς παραδόσεις, δημοσιευθείσας ὑπὸ τοῦ Πολίτου, ἀναφέρονται ὁ Ἀριστομένης (ἀρ. 98, 99), ὁ Φίλιππος (ἀρ. 154) καὶ εἰ τις ἄλλος Νομίζω ὅτι τὰ εἰς τὰς παραδόσεις ταύτας ἱστορικὰ ὀνόματα προέρχονται ἐκ λογίας ἐπιδράσεως.

Καί ἐκτός ὅμως τῶν ψευδοκαλλισθευείων μύθων περί τὸν 'Αλεξάνδρον ἐπλάσθησαν διάφοροι μυθικαὶ διηγήσεις, ὅπως εἶναι π. χ. ἡ παράδοσις διὰ τὴν φάτιν τῆς Ἰππυπίας τοῦ εἰς τοὺς Φιλίππους,¹ ὁ αἰτιολογικὸς μῦθος διὰ τὸ κάλυμμα τῶν Καρρακουνισσῶν² καὶ εἰς τις ἄλλη. Πάντως αἱ διηγήσεις αὗται δὲν εἶναι πολυάριθμοι. Διὰ τοῦτο καὶ εἶναι εὐπρόσδεκτοι αἱ ἀνωτέρω ἐκ Ζακύνθου προερχόμεναι καὶ ἀγνωστοὶ ἀλλαχόθεν, εἰς τὰς ὁποίας περὶ τὸν μέγαν Μακεδόνα βασιλέα συνεκεντρώθησαν ἀρκετὰ καθαρῶς παραμυθικὰ στοιχεῖα, οὕτως ὥστε οὗτος ἀπὸ προσώπου ἱστορικοῦ κατήτησεν ἤρωσ παραμυθίων.

Ὅλων τῶν μυθικῶν τούτων διηγήσεων ὑπόθεσις εἶναι κυρίως ὁ θάνατος τοῦ μεγάλου ἀνδρός. Κατὰ τὴν λαϊκὴν ἀντίληψιν οἱ μεγάλοι ἄνδρες δὲν πρέπει νὰ ἀποθνήσκουν, διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἐπλάσθησαν οἱ μῦθοι περὶ πολυχρονίου ὕπνου ἢ μαρμαρώματος αὐτῶν, ἐκ τοῦ ὁποίου κάποτε θὰ ἐπονέλθουν εἰς τὴν ζωὴν.³ Ὅταν ὅμως αὕτη πεισθῇ ὅτι ἐπῆλθεν ὁ θάνατος, ὅπως συμβαίνει μὲ τὸν Μέγαν 'Αλεξάνδρον, ὅτε ἀναζητεῖται ὁ λόγος αὐτοῦ. Περὶ τὸν λόγον τοῦτον κυρίως περιστρέφονται καὶ αἱ ἀνωτέρω δημοσιευόμεναι διηγήσεις.

Τὰς διηγήσεις ταύτας ἐδημοσιεύσαμεν εὐχαρίστως, μολοντοὶ δὲν προέρχονται ἐκ Μακεδονίας, πρῶτον διότι ἀναφέρονται εἰς τὸν μέγαν Μακεδόνα βασιλέα καὶ δεύτερον διὰ νὰ δώσωμεν ἀφορμὴν εἰς τοὺς Μακεδόνας ἀναγνώστας νὰ περισυλλέξωσι παρομοίας τυχόν ἐκ Μακεδονίας.

Παραθέτομεν κατωτέρω μερικὰς προχείρους παρατηρήσεις, σχετικὰς πρὸς τὴν μυθικὴν αὐτῶν σύστασιν.

Εἰς τὴν ὑπ' ἀρ. 1 διήγησιν ἡ γέννησις τοῦ Μεγάλου 'Αλεξάνδρου περιγράφεται ὡς θαυμαστὴ, γενομένη τῇ ἐπεμβάσει θείας τινὸς δυνάμεως, πιθανῶς τῆς Μοίρας, ἥτις καὶ τὴν προεξαγγέλλει ἐν ὄνειρῳ εἰς τὴν μητέρα του. Εἰς αὐτὴν παραδίδεται καὶ φιαλίδιον, περιέχον τὸ νερὸ τῆς δύναμης.

Τὸ νερὸ τοῦτο, ἀγνωστον, εἰς ἐμὲ τοῦλάχιστον, ἀλλαχόθεν, ἐπλάσθη πιθανῶς κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὸ ἀθάνατο νερὸ, διὰ νὰ δικαιολογήσῃ τὴν ὑπεράνθρωπον σωματικὴν ἀνάπτυξιν καὶ δύναμιν τοῦ 'Αλεξάνδρου, ὅπως κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ αὐτὸ νερὸ ἐπλάσθη, χωρὶς νὰ εἶναι ἀνάγκη, τὸ νερὸ ἢ τὸ βοτάνι τοῦ θανάτου, τὸ ὁποῖον ἀπαντᾷ εἰς τὰς ἐπομένους παραδόσεις.⁴

Τὸν 'Αλεξάνδρον ἐν τῇ διήγησει ταύτῃ ἡ λαϊκὴ φαντασία ἔπλασεν ὡς Γίγαντα, ἀφ' οὗ καὶ τὸ ἔργον τῆς κατακτήσεως τοῦ κόσμου ὑπῆρξε γιγάντιον. Τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ Γίγαντος παρέλαβεν ἡ διήγησις ἐκ τῶν χαρακτηριστικῶν τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Γιγάντων τῶν ἑλληνικῶν παραδόσεων.⁵

Ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἐπίσης κύκλου ἐλήφθη καὶ ἡ ἀνέγερσις ὑπ' αὐτοῦ ὀρισμένων ὑψωμάτων τῆς Ζακύνθου, ἀλλὰ καὶ ὁ τρόπος τοῦ θανάτου αὐτοῦ ἐκ πτώσεως.⁶

Ὁ θάνατος ἀποδίδεται εἰς τὸν δόλον φίλου. Τοῦτο προφανῶς εἶναι εἰλημμένον

¹ Βλ. Πολίτου, Παραδόσεις ἀρ. 157.

² Αὐτ. ἀρ. 8.

³ Πρβλ. Πολίτου, Παραδόσεις τ. Β' σ. 662 κέ.

⁴ Διὰ τὴν βιβλιογραφίαν πρβλ. Stith Thompson, Motiv-Index of Folk-Literature (FF Communications No 107). Helsinki 1933, τ. II σ. 348 (E 80—E 115).

⁵ Περί τούτων βλέπε τὰς παρὰ Πολίτη παραδόσεις ἀρ. 89 κέ. καὶ τὰς εἰς αὐτὰς σημειώσεις. Πρβλ. καὶ Στ. Π. Κυριακίδου, Ἑλληνικὴ λαογραφία. Μέρος Α'. Ἀθῆναι 1923, σ. 163 κέ., ἔτι δὲ καὶ τὸ ἄρθρον μου «Ἑλληνες, Γίγαντες» ἐν τῷ Ἡμερολόγιῳ τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος ἔτ. 1926, σ. 45-54.

⁶ Βλ. ἰδίᾳ τὸ ἀνωτέρω σημειωθὲν ἄρθρον μου ἐν σ. 53, ὅπου ὁ τρόπος τοῦ θανάτου σχετίζεται πρὸς τὰ περὶ ἑλεφάντων ἀρχαῖα διηγήματα.

ἐκ τοῦ Ψευδοκαλλισθένους, ὅπου ὁ θάνατος τοῦ Ἀλεξάνδρου ἀποδίδεται εἰς τὸν Ἀντίπατρον, διαφθείραντα τὸν οἰνοχόον αὐτοῦ Ἰόλλαν, ὅστις καὶ ἐκέρασεν εἰς τὸ ποτόν τὸ δηλητήριο.¹

Ἡ ὑπ' ἀρ. 2 διήγησις ἐπλάσθη κατὰ τὸ πρότυπον γνωστοῦ ἑλληνικοῦ παραμυθιοῦ, καθ' ὃ ἄτεκνος γυνὴ ἐποκτᾷ τέκνον τῇ ἐπεμβάσει τοῦ ἡλίου, τὸ ὅποιον ὅμως μετὰ ὠρισμένον χρόνον πρέπει νὰ παραδοθῇ εἰς αὐτόν. Τοιοῦτον ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ v. Hahn ἐξ Ἡλείου² καὶ ὑπὸ τοῦ B. Schmidt ἐκ Ζακύνθου.³ Ἡ διαφορὰ εἶναι ὅτι εἰς τὴν προκειμένην διήγησιν ὁ ἥλιος αὐτοπροσώπως συνέρχεται πρὸς τὴν γυναῖκα. Ὁ Frazer⁴ θεωρεῖ τὰς διηγήσεις ταύτας καὶ ἄλλας τινὰς ὁμοίας ὡς προερχομένας ἐκ παλαιότητου ἐθίμου περιορισμοῦ τῶν νεανίδων κατὰ τὴν ἐμφάνισιν τῆς ἡβης,⁵ ἥτις θεωρεῖται ἐπικίνδυνος διὰ τὰ περι τὴν νεάνίδα, ἔμφυχά τε καὶ ἄψυχα, νομίζω ὅμως ὅτι ἡ γνώμη αὐτοῦ δὲν εἶναι ἀσφαλῆς. Τὰ σήμερον ἀπαντῶντα εἰς πρωτογονικούς λαοὺς ἐθίμα οὐδαμῶς εἶναι βέβαιον ὅτι ὑφίσταντο καὶ εἰς τὴν ἀρχαιότητα, ὁ περιορισμὸς νεανίδων ἢ νέων εἰς πύργους, ὁ ἀπαντῶν εἰς παραμύθια ἢ ἄλλας διηγήσεις, δύναται κατὰ διαφόρους τρόπους νὰ ἐρμηνευθῇ, ἡ δὲ σκιατραφία τῶν γυναικῶν καὶ πολλάκις καὶ τῶν ἀνδρῶν εἶναι ἴδιον τῶν ἀβροδιαίων, οἱ ὅποιοι εἰς τὰ νοτιώτερα κλίματα ἀποφεύγουν τὸν ἥλιον, διὰ νὰ μὴ ὑποστῶσι τὴν ἐπὶ τοῦ δέρματος ἐπίδρασιν τῶν ἀκτίνων αὐτοῦ. Εἰς τὴν διὰ τὸ ἀβροδιαίτον σκιατραφίαν τῶν γυναικῶν ἀναφέρονται καὶ οὐ στίχοι τῶν δημοικῶν ἄσματων, οἱ ὁμιλοῦντες περὶ ἀποφυγῆς τοῦ ἡλίου κατὰ τὴν ἀνατροφήν τῶν κορασιδων καὶ ὄχι εἰς ἔθιμον, σχετικῶν πρὸς τὴν ἡβην, οἷοι οἱ ἑξῆς:

Μάννα μὲ τοὺς ἐννιά σου γιούς καὶ μὲ τὴ μιά σου κόρη,
τὴν κόρη τὴ μονάκριβη, τὴν πολυαγαπημένη,
τὴν εἶχες δώδεκα χρονῶν κ' ἥλιος δὲν σοῦ τὴν εἶδε!
Στὰ σκοτεινά τὴν ἔλουζε, στ' ἀφεγγα τὴ χτενίζει,
στ' ἄστρο καὶ τὸν αὐγερινὸ ἔπλεξε τὰ μολλιά της.⁶

Ὁ ἥλιος εἰς τὰ ἀνωτέρω ἑλληνικά παραμύθια ἀντικαθιστᾷ δαίμονα, ὁ ὅποιος ὑπὸ διαφόρους ἑκασταχοῦ μορφᾶς χαρίζει μὲν εἰς τοὺς ἀτέκνους τέκνα, ἀλλ' ὑπὸ τὸν ὄρον μετὰ ὠρισμένον χρόνον, οὐχὶ πάντοτε τὸν αὐτόν, νὰ παραδοθῇ τὸ γεννηθὲν εἰς αὐτόν. Ἡ κατηγορία τῶν παραμυθιῶν αὐτῶν εἶναι εὐρέως διαδεδομένη ἀνά τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Ἀσίαν.⁷

¹ Καλλισθένης 3, 31 κατὰ τὴν ἔκδ. C. Müller.

² J. G. v. Hahn, Griechische und albanesische Märchen. Leipzig 1864, ἀρ. 41.

³ B. Schmidt, Griechische Märchen, Sagen und Volkslieder. Leipzig 1877, σ. 104 ἀρ. 14.

⁴ J. G. Frazer, The golden bough. Ἐκδ. 3η. London 1919, τόμ. 10 (Balders the beautiful) σ. 73 κέ.

⁵ Περὶ τούτου βλ. καὶ H. Ploß—M.—P. Bartels, Das Weib in der Natur- und Völkercunde. Neubearbeitet und herausgegeben v. Ferd. Frhr. v. Reitzenstein. Berlin 1927, τόμ. I σ. 734 κέ.

⁶ Ν. Γ. Πολίτου, Ἐκλογαὶ ἀπὸ τὰ τραγούδια τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ ἀρ. 92. Πρβλ. καὶ Παραδόσεις, τ. Β' σ. 712.

⁷ Πρβλ. τὰ παρὰ v. Hahn ὑπ' ἀριθ. 4 καὶ 5. J. Bolte—G. Polivka, Anmerkungen zu den Kinder- u. Hausmärchen der Brüder Grimm. Leipzig 1915, τόμ. 2, 329. Πρβλ. Albert Wesselski, Märchen des Mittelalters. Berlin 1925, σ. 242, ἀρ. 52. Ἄλλη βιβλιογραφία παρὰ Thompson, ἔνθ' ἀν. S 223. Ὁ Wessel-

Περαιτέρω ἡ διήγησις συνάπτεται πρὸς τοὺς περὶ ἀθανάτου νεροῦ μύθους, οἱ ὅποιοι ἤδη ἀπὸ τοῦ Ψευδοκαλλισθένους ἐσεχίσθησαν πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον. Ὁ Ἀλέξανδρος κατορθώνει νὰ εὕρῃ τὸ ἀθάνατο νερό, ἀλλ' ἡ Μοῖρα ἐνεργεῖ, ὥστε νὰ τὸ χάσῃ καὶ οὕτω παραμένει θνητός. Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο περιεργος εἶναι ἡ σύναψις τῆς διηγήσεως καὶ πρὸς τὸ ἐπίσης εἰς τὰ παραμύθια ἀπαντῶν μυθικὸν ἐπεισόδιον τῆς ἀποκρύψεως τοῦ ἥρωος ἢ τῆς ἡρωίδος ἐντὸς τεχνητοῦ ζώου, τοῦ ὁποίου παλαιότατον ὑπόδειγμα εἶναι ὁ ὑπὸ τοῦ Δαιδάλου κατασκευασθεὶς ταῦρος τῆς Πασιφάης.¹

Ἡ ὑπ' ἀρ. 3 διήγησις ἐπλάσθη κατὰ τὸ πρότυπον τοῦ αὐτοῦ παραμυθιοῦ, εὐρίσκειται μάλιστα πλησιέστερον πρὸς αὐτό.² Ἡ διαφορὰ ἀπὸ τῆς προηγουμένης εἶναι πρῶτον ὅτι ὁ ἥλιος ἐρᾶται τῆς γυναικὸς καὶ ὄχι ἀντιστρόφως, δεύτερον ὅτι διὰ τὸν φόβον τῆς ἀρπαγῆς τοῦ τέκνου ἢ μήτηρ τὸ προφυλάττει ἀπὸ τὰς ἀκτίνας τοῦ ἡλίου καὶ τέλος ὅτι ἡ προφύλαξις ἀποβαίνει ματαία, διότι εἰς μίαν στιγμὴν ἀμελείας τοῦ ἰδίου ἀκτὶς ἡλίου τὸ ἀπάγει πρὸς τὸν πατέρα. Τὰ τελευταῖα ταῦτα ὑπενθυμίζον τὰς περὶ τοῦ Ἀνῆλιαγοῦ παραδόσεις.³

Ἡ ὑπ' ἀριθ. 4 ἐπλάσθη πιθανῶς κατὰ τὰς περὶ Γιγάντων παραδόσεις, οἱ ὅποιοι ἠθέλησαν νὰ ἐκτοπίσουν τὸ Θεὸν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καὶ νὰ λάβουν αὐτοὶ τὴν ἐξουσίαν του.

Ὅτι ὁ Θεὸς ἀντικαθίσταται διὰ τοῦ ἡλίου ὀφείλεται πιθανῶς εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῶν διηγήσεων, καθ' ἃς ὁ ἥλιος ὑπῆρξε πατὴρ του.⁴ Εἰς τὴν μυθολογίαν πιθανῶς συνετέλεσε καὶ ἡ παρὰ Ψευδοκαλλισθένει ἐκφραζομένη ἰδέα, ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος, φθάσας εἰς τὰ πέρατα τοῦ κόσμου καὶ θέλων καὶ πέραν τούτων νὰ προχωρήσῃ, προσέβαλλε πλέον τὸ θεῖον.⁵

Ἐρῆς ἥρωος πρὸς τὸν ἥλιον ἀπαντᾷ ὡς εἰσαγωγή καὶ εἰς παραλλαγὰς τοῦ ἀκριτικοῦ ἔσματος τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀνδρονίκου.⁶

Ἡ ὑπ' ἀριθ. 5 διήγησις εἶναι προσεχῆς πρὸς τὴν ὑπ' ἀριθ. 1. Ἡ διαφορὰ εἶναι ὅτι ἡ γέννησις προαγγέλλεται ὑπὸ ἀγγέλου, τὸ δὲ ἀθάνατο καὶ τὸ νερὸ τῆς δύναμης τὰ προμηθεύον μάγισσαι. Ὁ θάνατος ἐπέρχεται ἐκ φθόνου τοῦ ἐξαδέλφου του, ὁ ὁποῖος χρησιμοποιεῖ τὸ βοτάνι τοῦ θανάτου, τὸ ὁποῖον ἐξουδετερώνει τὸ ἀθάνατο νερό.⁷

Ἡ ὑπ' ἀριθ. 6 διήγησις ἀνήκει εἰς τὸν κύκλον τῶν παραδόσεων, αἱ ὁποῖαι

skī τὸ ἐπεισόδιον ἀνάγει μετὰ τινος δισταγμοῦ εἰς τὴν συνήθειαν τῆς θυσίας τοῦ πρωτοτόκου εἰς τὸ θεῖον. Βλ. καὶ R. M. Dawkins, Forty-five stories from the Dodekanese. Editet and translated from the Mss. of Jacob Zarrattis. Cambridge 1950, σ. 54.

¹ Ἀπολλόδωρος, 3,15,8. Διὰ τὰ παραμύθια πρβλ. R. M. Dawkins, ἔνθ' ἀν. ἀρ. 14.

² Τὴν περὶ τῶν παραμυθίων τούτων βιβλιογραφίαν βλ. παρὰ Thompson, ἔνθ' ἀν. T 521.

³ Βλ. Πολίτου, Παραδόσεις ἀρ. 81,82 καὶ 164 καὶ τὰς εἰς αὐτὰς σημειώσεις τοῦ Πολίτου.

⁴ Πρβλ. Πολίτου, Παραδόσεις ἀρ. 127. Εἶναι ἀξιοσημείωτον ὅτι ἡ παράδοσις προέρχεται ἐκ Ζακύνθου, δημοσιευθεῖσα ὑπὸ τοῦ Schmidt, ἔνθ' ἀν. σ. 131 ἀρ. 1.

⁵ Πρβλ. τὰ παρὰ Ψευδοκαλλισθένει 3, 28: Ἀλέξανδρε, παῦσαι λοιπὸν τῷ θεῷ ἀντιτασσόμενος, καὶ ὑπόστρεφε εἰς τὰ ἴδια μέλαθρα καὶ μὴ προπετεύου ἀναβαίνει εἰς οὐρανίους ὁδοὺς. Πρβλ. καὶ 2,40.

⁶ Πολίτου, Ἐκλογαὶ ἀρ. 71.

⁷ Περὶ τῶν δύο τούτων πρβλ. Thompson, ἔνθ' ἀν. E 80·E 82.

σχετίζουν τὸν Ἀλέξανδρον πρὸς τὰς Γοργόνας καὶ τὰς Νηρηίδας.¹ Αἱ παραδόσεις αὗται ἔχουν πηγὴν τὸν Ψευδοκαλλισθένη, κατὰ τὸν ὅποιον ἡ θυγάτηρ τοῦ Ἀλεξάνδρου Καλή, πιούσα ὕδωρ ἐκ τῆς ἀθανάτου πηγῆς, ἀποπέμπεται ὑπ' αὐτοῦ ὡς μεταβληθεῖσα εἰς Νηρηίδα.²

Ἡ διαφορά εἶναι ὅτι ἀντὶ αἱ ἀδελφαὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου νὰ μεταβληθῶσιν εἰς Νηρηίδας, ὁ ἴδιος ἐρασθεὶς Νηρηίδος εἰσέρχεται εἰς τὴν θάλασσαν καὶ παραμένει πλησίον τῆς. Συνάπτεται δ' ἡ διήγησις πρὸς βράχον, ὁμοιάζοντα πρὸς κεφαλὴν ἀνθρώπου.* Ἀξιοσημείωτος εἶναι ἡ ἀνάμειξις τοῦ ἡλίου καὶ εἰς τὴν διήγησιν ταύτην.

Ἡ ὑπ' ἀρ. 7 διήγησις πλάττει τὸν Μέγαν Ἀλέξανδρον, ὅπως καὶ ἡ ὑπ' ἀρ. 1 καὶ 2, ὡς ὑπεράνθρωπον ἔχοντα δύναμιν, τὸν δὲ θάνατον αὐτοῦ ὡς προσελθόντα ἐκ τοῦ φθόνου ἐξαδέλφου του, ὅστις ἀντὶ ἀθανάτου νεροῦ δίδει εἰς αὐτὸν τὸ νερὸ τοῦ θανάτου. Ἐχομεν δηλ. καὶ ἐδῶ ἀπήχησιν τῆς περὶ δηλητηριάσεως τοῦ Ἀλεξάνδρου ὑπὸ τοῦ Ἰόλλα ψευδοκαλλισθενείου διηγήσεως. Ἡ μετάθεσις τῆς διηγήσεως εἰς τοὺς παιδικοὺς χρόνους τοῦ Ἀλεξάνδρου πιθανῶς δεικνύει ὅτι ἡ διήγησις περιῆλθε πλέον εἰς τὸν παιδικὸν κόσμον.⁴

Ἡ ὑπ' ἀρ. 8 διήγησις, ἀποδίδουσα καὶ αὐτὴ ὑπεράνθρωπον δύναμιν εἰς τὸν Ἀλέξανδρον, ἀλλὰ καὶ ἀπεριόριστον ὑπερηφάνειαν, ἀποδίδει τὸν θάνατον αὐτοῦ εἰς τὸ θεῖον, τὸ ὅποιον κατὰ τὴν ἀρχαίαν καὶ τὴν νεωτέραν πίστιν δὲν ἀνέχεται τὴν ἀνθρωπίνην ὕβριν. Τοιαύτη τάσις ἐμφανίζεται, ὡς ἐσημείωσαμεν ἀνωτέρω, ἤδη εἰς τὸν Ψευδοκαλλισθένη, εἰς τὸν ὅποιον παρουσιάζεται ἐπανειλημμένως τὸ θεῖον ἀγανακτοῦν, διότι ὁ Ἀλέξανδρος ὑπερέβαινε τὰ ἔσκαμμένα, ζητῶν νὰ φθάσῃ εἰς τὰ πέρατα τοῦ κόσμου. Κατὰ τὰ λοιπὰ ὑπενθυμίζει τὰς περὶ Γιγάντων παραδόσεις, ὡς καὶ ἡ ὑπ' ἀρ. 4.⁵

Ἡ ὑπ' ἀρ. 9 διήγησις περιορίζεται μόνον εἰς τὴν περιγραφὴν τῆς ὑπερανθρώπου τοῦ ἥρωος δυνάμεως, ὅστις καθ' ὑπέταξεν οὐ μόνον τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ καὶ τὰ στοιχεῖα.

Τέλος νομίζω ὅτι πρέπει νὰ ἐπιστηθῇ ἡ προσοχὴ τῶν ἐρευνητῶν, ἰδίως τῶν ἀκολουθοῦντων καὶ ἐφαρμοζόντων αὐστηρῶς τὴν φινικίην μέθοδον, ὅτι ὄχι μόνον ἀπασαὶ αἱ ἀνωτέρω διηγήσεις προέρχονται ἐκ τῆς αὐτῆς στενῆς περιοχῆς, δηλ. τῆς νήσου Ζακύνθου, καὶ δὴ αἱ ἐξ πρώται ἀπὸ ἓν καὶ τὸ αὐτὸ χωρίον, τὸ Τραγάκι, καὶ αἱ δύο τελευταῖαι ἀπὸ τὸ χωρίον Ἁγίου Λάζαρον, ἀλλὰ καὶ ὅτι αἱ μὲν ὑπ' ἀρ. 1-2 προέρχονται ἀπὸ τὸν Παναγιώτην Μετάνοιον, αἱ ὑπ' ἀρ. 3-6 ἀπὸ τὴν Ἀντζολαν Ἀρβανιτῆκα καὶ αἱ ὑπ' ἀρ. 8 καὶ 9 ἀπὸ τὴν Κατίναν Φερτσαβᾶ. Ἐχομεν δηλ. ἐνώπιον ἡμῶν παράλληλον ὑπαρξίν πολλῶν καὶ ποικίλων μορφῶν διηγήσεων, περὶ τὸ αὐτὸ θέμα περιστρεφομένων, ὄχι μόνον ἐν τῷ αὐτῷ στενοτάτῳ τόπῳ, ἀλλὰ καὶ παρὰ τῷ αὐτῷ προσώπῳ. Τοῦτο ἀποδεικνύει τρανῶς τὴν ρευστότητα τῶν διηγήσεων καὶ τὴν ὑπαρξίν περισσοτέρας δημιουργικῆς ἐλευθερίας παρὰ τοῖς ἀνθρώποις τοῦ λαοῦ, ἀπὸ ὅσῃν συνήθως ἀποδίδουσιν εἰς αὐτοὺς, κλονίζει δὲ τὰ θεμέλια τῆς αὐστηρᾶς ἐφαρμογῆς τῆς λεγομένης γεωγραφικῆς μεθόδου.

ΣΤΙΑΠΩΝ Π. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ]

¹ Πρβλ. τὰς παρὰ Πολίτη ὑπ' ἀρ. 551, 552, 651 καὶ 652 παραδόσεις.

² Βλ. 2,41.

³ Παρομοίαι παραδόσεις, εἰς τὰς ὁποίας ἡ μυθοπλαστία ὠρμήθη ἐκ τῆς ὁμοιότητος βράχων πρὸς ἀνθρώπους, βλ. παρὰ Πολίτη ὑπ' ἀριθ. 277—280. Πρβλ. ἰδίᾳ τὴν ὑπ' ἀρ. 285.

⁴ Πρβλ. Στ. Π. Κυριακίδου, Ἑλληνικὴ λαογραφία, σ. 281.

⁵ Ἀκριβῶς ἡ παρὰ Πολίτη ὑπ' ἀρ. 127 παράδοσις ὁμιλεῖ περὶ κατακεραυνώσεως τῶν Γιγάντων, ὅπως ἡ προκειμένη περὶ κατακεραυνώσεως τοῦ Ἀλεξάνδρου.